

YOSH BOLALAR VA O'SMIRLARDA ADHD (DIQQAT ETISHMASLIGI VA GIPERAKTIVLIK BUZILISHI)

Shukurlayeva Mashxura Farxodovna
Abu Ali ibn Sino nomidagi Buxoro davlat tibbiyot instituti. Buxoro, O'zbekiston.
e-mail: shukurlayeva.mashhura@bsmi.uz

Annotatsiya Ushbu maqola yosh bolalar va o'smirlarda ADHD (Diqqat Etishmasligi va Giperaktivlik Buzilishi) kasalligining belgilari, tashxisi va davolash usullarini yoritadi. ADHD ning ta'lim va ijtimoiy rivojlanishga ta'siri, uning bola va o'smirlarning kundalik hayoti, o'qish va ijtimoiy munosabatlaridagi qiyinchiliklari bilan bog'liq muammolar tahlil qilinadi. Shuningdek, maqolada zamonaviy terapevtik yondashuvlar, shu jumladan psixoterapiya, farmakologik davolash va muhitni moslashtirish orqali simptomlarni kamaytirish usullari haqida ma'lumot berilgan. Maqola ota-onalar, o'qituvchilar va sog'liqni saqlash mutaxassislari uchun foydali bo'lib, yoshlar o'rtasida ADHD ning samarali boshqarilishi va ijtimoiy moslashuvini ta'minlashga qaratilgan.

Kalit so'zlar iqqat Etishmasligi va Giperaktivlik Buzilishi (ADHD), Yosh bolalar, O'smirlar, Psixologik rivojlanish, Tashxis, Davolash usullari, Giperaktivlik, Diqqat yetishmasligi

СДВГ (НАРУШЕНИЕ ДЕФИЦИТА ВНИМАНИЯ И ГИПЕРАКТИВНОСТИ) У ДЕТЕЙ И ПОДРОСТКОВ

Шукурлаева Маишхура Фарходовна
Бухарский государственный медицинский институт имени Абу Али ибн Сино. Бухара, Узбекистан.
e-mail: shukurlayeva.mashhura@bsmi.uz

Аннотация: В данной статье рассматриваются симптомы, диагностика и методы лечения СДВГ у детей младшего возраста и подростков. Проанализированы проблемы, связанные с влиянием СДВГ на образование и социальное развитие, его трудностями в повседневной жизни, учебе и социальных отношениях детей и подростков. В статье также представлена информация о современных терапевтических подходах, включая психотерапию, фармакологическое лечение и методы уменьшения симптомов путем адаптации среды. Статья полезна для родителей, учителей и специалистов здравоохранения

и направлена на обеспечение эффективного управления и социальной адаптации СДВГ среди молодежи.

Ключевые слова: Дефицит внимания и Гиперактивность (ADHD), Дети раннего возраста, Подростки, Психологическое развитие, Диагностика, Методы лечения, Гиперактивность, Дефицит внимания

ADHD IN YOUNG CHILDREN AND ADOLESCENTS

Shukurlayeva Mashxura Farxodovna

Bukhara State Medical Institute named after

Abu Ali ibn Sino. Bukhara, Uzbekistan.

e-mail: shukurlayeva.mashhura@bsmi.uz

Abstract: This article covers the symptoms, diagnosis, and treatment of ADHD in young children and adolescents. The impact of ADHD on education and social development, problems associated with its impact on the daily lives, learning, and social interactions of children and adolescents are analyzed. The article also provides information on modern therapeutic approaches, including methods of reducing symptoms through psychotherapy, pharmacological treatment, and environmental adaptation. The article is useful for parents, teachers, and healthcare professionals, aiming to ensure effective management and social adaptation of ADHD among young people.

Keywords: Attention Deficit Hyperactivity Disorder (ADHD), Young Children, Adolescents, Psychological Development, Diagnosis, Treatment, Hyperactivity, Attention Deficit Hyperactivity Disorder

Diqqat yetishmovchiligi va giperaktivlik buzilishi (ADHD - Attention Deficit Hyperactivity Disorder) bolalar va o'smirlarda keng tarqalgan neyropsikologik buzilish bo'lib, u diqqatni jamlashdagi qiyinchiliklar, giperaktivlik va impulsiv xatti-harakatlar bilan tavsiflanadi. Ushbu buzilish ta'lim jarayoni, ijtimoiy aloqalar hamda shaxsiy rivojlanishga sezilarli salbiy ta'sir ko'rsatadi. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra, dunyo bo'yicha taxminan 5-7% bolalar va o'smirlarda ADHD tashxisi qo'yiladi, bu esa uning keng tarqalganligini ko'rsatadi.

Dunyo bo'yicha ADHD (diqqat yetishmovchiligi va giperkativlik buzilishi) yosh bolalar va o'smirlar orasida taxminan 5-7% darajasida tarqalgan. Ba'zi mintaqalarda va tadqiqotlarda bu ko'rsatkich 2% dan 10% gacha o'zgarishi mumkin. Erkaklar orasida ADHD ayollarga nisbatan taxminan 2-3 baravar ko'proq aniqlanadi, ammo qizlarda simptomlar kamroq aniq bo'lishi sababli ularning tashxisi kamroq bo'lishi ehtimoli mavjud.

Davlatlar bo'yicha farqlarga kelsak, AQSh va Yevropa mamlakatlarida ADHD diagnostikasi va aniqlanish darajasi yuqori bo'lib, taxminan 7-10% ni tashkil etadi. Rivojlanayotgan mamlakatlarda esa bu ko'rsatkich pastroq bo'lishi mumkin, ammo bu asosan kamroq tashxis qo'yilishi va ma'lumot yetishmovchiligi bilan bog'liq.

Davolash va tashxislash borasida ko'pchilik bolalar ADHD bilan tashxis qo'yilgach, dorilar yoki turli terapiyalarni oladi. Biroq, butun dunyo bo'yicha davolash darajasi farq qiladi: rivojlangan mamlakatlarda ADHDga e'tibor va davolash ko'proq bo'lsa, rivojlanayotgan mamlakatlarda tashxis qo'yish va davolash imkoniyatlari cheklangan.

Markaziy Osiyo va O'rta Sharq: Arab davlatlarida bolalar o'rtasida ADHD tarqalishi 3 yoshdan 15 yoshgacha bo'lgan guruhda 7.8% dan 16% gacha bo'lgan oraliqda o'zgaradi. Bu hududlarda ADHD erkaklarda ko'proq uchraydi. Xitoy: Xitoyning Shenzhen shahrida bolalar o'rtasida ADHD tarqalishi 0.7% ni tashkil etadi. Biroq, bu ma'lumotlar faqat bitta shaharni qamrab olgan bo'lib, umumiy mintaqaviy holatni to'liq aks ettirmasligi mumkin. O'zbekistonda ADHD bo'yicha maxsus ilmiy tadqiqotlar yoki statistika mavjud emas. Shu sababli, ADHD tarqalishi haqida aniq raqamlar keltirish qiyin. Biroq, mintaqaviy ma'lumotlar asosida, O'zbekistonda ham ADHD holatlari mavjud bo'lishi mumkinligini taxmin qilish mumkin. O'zbekistonda ADHD holati bo'yicha aniq statistik ma'lumotlar mavjud bo'lmasa-da, mintaqaviy va xalqaro tadqiqotlar asosida bu holatning mavjudligi taxmin qilinadi. Erta tashxis qo'yish va davolash bolalarning rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Diqqat yetishmovchiligi, giperkativlik va impulsivlik — ADHD ning uch asosiy simptomlaridir.

Diqqat yetishmovchiligi: Bemorda vazifalarni boshlash va yakunlashda qiyinchilik, uzoq vaqt diqqatni bir nuqtada saqlay olmaslik kuzatiladi. U tez chalg'iydi va muhim ma'lumotlarga e'tibor qaratishda muammoga duch keladi.

Giperkativlik: Doimiy harakatda bo'lish, tinimsiz o'zini tutish, o'rnida uzoq vaqt o'tirishga qiynalish kabi belgilari mavjud. Bemor ko'pincha ortiqcha energiya bilan harakat qiladi.

Impulsivlik: Qarorlarni o'ylamasdan qabul qilish, boshqalarni to'xtatib qo'yish yoki sabrsiz xatti-harakatlar ADHD simptomlari sifatida namoyon bo'ladi.

ADHD etiologiyasi to'liq aniqlanmagan bo'lsa-da, uning yuzaga kelishida bir nechta omillar muhim ahamiyatga ega:

Genetik moyillik: Oilaviy tarixda ADHD mavjudligi bemorda bu buzilishning rivojlanish xavfini oshiradi.

Neyrobiologik omillar: Miya kimyoviy jarayonlari va neurotransmitterlarning faoliyatidagi buzilishlar, xususan dopamin va norepinefrin tizimlaridagi o'zgarishlar, kasallik paydo bo'lishiga ta'sir ko'rsatadi.

Homiladorlik davridagi zararli ta'sirlar: Onaning homiladorlik davrida tamaki chekishi, spirtli ichimlik iste'moli yoki boshqa toksik moddalarga duchor bo'lishi bolaning rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Ijtimoiy va ekologik omillar: Stress, ijtimoiy muhit sharoitlari, kam ta'minlanganlik kabi omillar ham ADHD rivojlanish xavfini oshiradi.

Diqqat yetishmovchiligi va giperkineziya buzilishi (ADHD) tashxisi kompleks psixologik va nevrologik baholash usullari asosida qo'yiladi. Diagnostika jarayonida bolaning ota-onasi va o'qituvchilarining kuzatuvlari, psixodiagnostik testlar hamda klinik intervyular muhim rol o'ynaydi. Bundan tashqari, ADHD tashxisini aniqlashda boshqa ruhiy va nevrologik kasalliklar ehtiyotkorlik bilan istisno qilinadi, chunki simptomlar ba'zida o'zaro o'xshashlik ko'rsatishi mumkin.

ADHD ni samarali boshqarish ko'p qirrali yondashuvni talab qiladi va quyidagi asosiy komponentlarni o'z ichiga oladi:

Farmakologik davolash: Metilfenidat, atomoksetin kabi psixostimulyator va noradrenalin qayta yutish ingibitorlari simptomlarni kamaytirishda samarali hisoblanadi.

Psixoterapiya: Xususan, xulq-atvor terapiyasi simptomlarni boshqarishda va bolaning ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega.

Ta'lim va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash: O'quv jarayonini individual xususiyatlarga moslashtirish, shuningdek, ijtimoiy muhitda qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini yaratish natijadorlikni oshiradi.

Oilaviy maslahatlar va treninglar: Oila a'zolarining ADHD xususiyatlari va bolaga yordam berish usullari bo'yicha bilimlarini oshirish, shuningdek, oilaviy muhitni qo'llab-quvvatlovchi holga keltirish muhimdir.

ADHD bo'lgan bolalar o'qishda qiyinchiliklarga duch kelishi, shuningdek, do'stlari bilan ijtimoiy munosabatlarda muammolar yuzaga kelishi mumkin. O'smirlik davrida esa o'zini tutish va ijtimoiy munosabatlardagi buzilishlar ko'proq namoyon bo'lib, bu esa ruhiy salomatlikka salbiy ta'sir ko'rsatish xavfini oshiradi. Shuning uchun erta tashxis va kompleks yondashuv orqali bu salbiy oqibatlarining oldini olish muhimdir.

XULOSA

Yosh bolalar va o'smirlarda ADHD — diqqat etishmasligi, giperaktivlik va impul'sivlik kabi asosiy belgilar bilan namoyon bo'ladigan keng tarqalgan nevrodevelopmental buzilishdir. Ushbu holat bolaning o'rganish, ijtimoiy munosabatlar va kundalik faoliyatlariga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Erta tashxis va kompleks yondashuv orqali, jumladan, psixologik, pedagogik va dori-darmon muolajalari yordamida, ADHD simptomlarini samarali boshqarish mumkin. Ota-ona, o'qituvchi va mutaxassislarning hamkorligi yoshlarning hayot sifatini yaxshilashda muhim ahamiyatga ega. Shuningdek, ADHD bo'lgan bolalar uchun individual

yondashuv va qo'llab-quvvatlash dasturlari muvaffaqiyatli natijalar beradi va ularning ijtimoiy-madaniy rivojlanishini rag'batlantiradi.

ADHD bolalar va o'smirlar orasida keng tarqalgan buzilish bo'lib, uning erta tashxisi va kompleks davolash yondashuvlarini qo'llash bolalarning hayot sifatini sezilarli darajada yaxshilashi mumkin. Shu bois, ota-onalar, o'qituvchilar hamda sog'liqni saqlash mutaxassislari o'rtasida samarali hamkorlik muhim hisoblanadi.

ADABIYOTLAR:

1. Семенова Е. В., Кириллов Н. А. Этиология женского бесплодия //Современные проблемы медицины и естественных наук. – 2018. – С. 79-83.
2. Ernaeva G. X., Sattarov T. F., Maxamatjanova N. M. DIAGNOSTIC SIGNIFICANCE OF PSYCHODIAGNOSTIC EXAMINATIONS OF TAEKWONDO PLAYERS //Frontline Medical Sciences and Pharmaceutical Journal. – 2023. – Т. 3. – №. 06. – С. 19-27.
3. Мухаметзянова Р. О., Шагиева Э. И., Николаева Н. В. Депрессия—главная болезнь XXI века //Сборник научных трудов молодых ученых и специалистов. – 2022. – С. 395-39.
4. Хаятов Р. Б., Велиляева А. С. Особенности развития и течения аффективных расстройств при сахарном диабете //Достижения науки и образования. – 2020. – №. 5 (59). – С. 62-64.
5. Lustman P. J. Anxiety disorders in adults with diabetes mellitus //Psychiatric Clinics of North America. – 1988. – Т. 11. – №. 2. – С. 419-432.
6. Maxamatjanova N. Principles of medical and psychological care of patients with the acquired immune deficiency syndrome //Journal of the Neurological Sciences. – 2019. – Т. 405. – С. 128.
7. Hamraev B., Maxamatjanova N. Study and evaluation of the possibilities of cognitive behavioral therapy in psychosexual disorders //Центрально-азиатский журнал образования и инноваций. – 2023. – Т. 2. – С. 4.
8. Hamraev B., Maxamatjanova N. Modern methods of treatment of sexual disorders //Инновационные исследования в современном мире: теория и практика. – 2023. – Т. 2. – №. 15. – С. 73-74.
9. Maxamatjanova N. M., Mirxaydarova F. S., Mirxaydarova S. M. Xavotir sindromi rivojlanishida qandli diabetning ahamiyati //Прикладные науки в современном мире: проблемы и решения. – 2023. – Т. 2. – С. 2.
10. Maxamatjanova N., Ibodullayev Z. Therapy of post-stroke dementia on the example of memantine //EUROPEAN JOURNAL OF NEUROLOGY. – 111 RIVER ST, HOBOKEN 07030-5774, NJ USA : WILEY, 2020. – Т. 27. – С. 1063-1063.
11. Surayyo, Yusuphodjayeva, and Gafurova Sabohat. "DEPRESSIVE-ANXIETY DISORDERS IN PATIENTS WITH RHEUMATOID ARTHRITIS AND

METHODS OF THEIR PSYCHOCORRECTION." Interpretation and researches 2.3 (2023): 9-16.

12. Гафурова С., Юсупхаджаева С. ДИФФЕРЕНЦИАЛЬНЫЙ АНАЛИЗ НЕВРОТИЧЕСКИХ РАССТРОЙСТВ ПРИ СИНДРОМЕ РАЗДРАЖЕННОГО КИШЕЧНИКА И СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕДИКО-ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ ПОДДЕРЖКИ ПРИ НИХ //Talqin va tadqiqotlar. – 2023. – Т. 1. – С. 19.
13. Ibodullayev Z. R. et al. EFFECTIVE PSYCHOPHARMACOLOGICAL THERAPY IN ANXIETY-DEPRESSIVE DISORDERS //Open Access Repository. – 2023. – Т. 4. – №. 3. – С. 241-246.
14. Sh G. S. Ichak ta'sirlanish sindromidagi psixoemotsional buzilishlar va unda psixoterapevtik yordam ko'rsatish //SOLUTIONS SOLUTIONS. – 2020.
15. Gafurova S., Yusuphodjayeva S. DIFFERENTIAL ANALYSIS OF NEUROTIC DISORDERS IN IRRITABLE BOWEL SYNDROME AND IMPROVEMENT OF MEDICAL PSYCHOLOGICAL SUPPORT IN THEM //Science and innovation. – 2023. – Т. 2. – №. D2. – С. 177-181.
16. Гафурова С. Ш., Юсупходжаева С. Т. Identification of anxiety-phobic disorders in irritable bowel syndrome and improvement of medical psychological support in them. – 2024.
17. Гафурова С. Ш., Юсупходжаева С. Т. ТРЕВОЖНО-ФОБИЧЕСКИЕ РАССТРОЙСТВА ПРИ СИНДРОМЕ РАЗДРАЖЕННОГО КИШЕЧНИКА И ЭФФЕКТИВНОСТЬ ПСИХОТЕРАПИИ И ПСИХОФАРМАКОТЕРАПИИ ПРИ НИХ. – 2024